

ZWINGLI LITURGIÁJA

Bevezetés

Kulifay Gyula megállapítása szerint a ref. keresztyén istentiszteletnek két nagy fő típusa van: a puritán kálvini liturgiai típus és a másik nagy liturgiai csoport, az anglikán egyház liturgiája.

Az előbbinek az alapelve: egyedül Isten Igéjére kell felépíteni a megreformált egyház istentiszteleti rendjét. A másik alapelv rokon a lutheri felfogással, amennyiben a miséből indul ki, és igyekszik mindent megtartani, ami nem ellenkezik az igével.¹

Az első típushoz tartozó értelmezés szerint az istentiszteletet az Ige teljes szuverenitásával újra kell formálni úgy, hogy az Ige domináljon, és körülötte helyezkedjen el a többi istentiszteleti elem, de csak a legfontosabbak, azok is minden liturgiai túlterhelés nélkül. Ennek a puritán liturgiai csoportnak három ága van: a német svájci, a francia svájci vagy kálvini és a skót-holland puritán liturgia.²

Leonhard Fendt a liturgiáról alkotott felfogását így fogalmazza meg: „*A lutheránusságban a 16. században miséről beszélhetünk, akkor is, ha csak prédikációt tartottak.*

Ezzel szemben a reformátusoknál nem miséről van szó, hanem kimondottan prédikációs istentiszteletről – elválasztva az úrvacsorai istentisztelettől.”³

Mindkettő középkori hagyományra és anyagra épül fel. Azonban nem hagyja az úrvacsorai istentiszteletet sem prédikáció nélkül, különösen Kálvin rendtartásában.

Pásztor János írja: „*Kálvin strasbourgji vagy genfi liturgiája, vagy Zwingli, világosan mutatják, hogy itt egy meglévő egyháznak a reformációjáról van szó, amelyik istentiszteletre gyűlt egybe, nem pedig a semmiből új egyház alkotásáról.*”⁴

Zwingli formulája

„*Az istentiszteletnek megvan a rendje, de ez a rend változik. Kálvin a strassburgi liturgiát hozta magával Genfbe, amely a középkori misén alapult, ezzel szemben a Zwinglitől és Oecolampadiustól származó s a Farel és Lasco által használt istentiszteleti rend elhagyta a miseformát s a kora-középkori igehirdetési istentisztelet mintáját követte.*”⁵ Tudatosan kerülnek minden önkényességet, de nincs minden időre megszabottan érvényes istentiszteleti rend. Az egyetlen változatlan elem az evangélium.

Zwingli kevésbé tisztelte a múltat és az istentisztelet hagyományos formáit, mint Luther. Köztudott, hogy a zürichi templomok belsejét átalakította, a kegytárnyakat és az orgonákat eltávolította, és a képek és szobrok többé nem maradhattak

¹ Kulifay Gyula: A református egyház liturgiája a reformáció korában, Református Egyház 1949. I. évf. 7. szám

² I. m.

³ Leonhard Fendt: Einführung in die Liturgiewissenschaft Berlin, 1958. 227. p.

⁴ Pásztor János: A református istentisztelet jellemző vonásai, Debrecen, 1. p.

⁵ D. James I. McCord: Istentisztelet a református egyházban, Theologiai Szemle, 1973. 1-2. szám 27. p.

az istentisztelet helyein. Zwingli ugyanis tagadja, hogy a képi kiábrázolásnak bármilyen vallási haszna lenne.⁶ Jóval nagyobbnak tartja azt a veszélyt, hogy ezek jelenléte kultikus imádatához vezetne.⁷ A falí képeket lemeszelik, eltűnnek az egyszerű szimbólumok is a belső térből. Az oltárok helyett egy fehér abrosszal leterített asztalról vehették a hívek a kenyeret és a bort. A fém kelyhek helyett fából készült edények kerültek használatba.⁸ Az alapelv az volt, hogy mindenben az egyszerűségnek kell érvényesülnie. A templomok berendezésének és az istentisztelet rendjének megváltoztatása sokkal forradalmibb volt, mint Észak-Németországban.⁹ Az istentisztelet „*A német svájci, zwingliánus hatásra egyre inkább humanista és racionalista irányba tolódva túlságosan leegyszerűsödik és sokszor már bántóan józanná és csupaszjá lesz.*”¹⁰

A Nagytanács 1524-ben eleget tett a képek ügyében Zwingli és barátai kívánságának, és kiűrtette a templomokat, a misét azonban vonakodott eltörölni. Nem fogadta el Zwinglinek azt a javaslatát sem, hogy a reggeli mise helyett mindennap egy reggeli igehirdetést tartsanak, és hozzá kapcsolódóan úrvacsorát osszanak. Másrészről viszont – mivel visszaesett a mise addigi gyakorlata – a lelkészeket felmentette a misézés kötelessége alól, és saját belátásukra bízta az istentiszteletek rendjét.¹¹

Az „istentiszteleti reform” olyan mértékű volt, hogy nem hagyhatta kritika nélkül a régi egyházat. A pápai legátus így nyilatkozik erről: „*In Zürich haben sie jetzt keine Kirchen mehr, sondern Pferdeställe!*” / „*Zürichben most nincsenek többé templomok, hanem lóistállók!*”¹²

1. Prédikációs istentisztelet

A prédikációs istentisztelet a német prédikáció-felépítés anyagával számol és építkezik, ami azután Kálvin és mások számára áttételesen mértékadóvá vált.

„*Zwingli Ulrich számára részben humanisztikusan színezett keresztyénség értelmezése, részben nem sakramentális úrvacsora fölfogása miatt a prédikáció az istentisztelet tulajdonképpeni központja. 1525-ben az Action oder Bruch des Nachtmahls¹³ című iratában a liturgia egy új koncepcióját adja elő, amit azután az ún. Zürichi Egyházi Rend át is vett 1535-ben. Itt a prédikációs istentisztelet úgy jelenik meg, mint a középkori pronas meg-tisztított formája.*”¹⁴

Zürich istentiszteleti rendelkezéseit már Zwingli életében összefoglalták egy keltezés nélküli *Ordnung der christlichen Kirche zu Zürich*¹⁵ címmel. Ez valószínűleg 1528-ban

⁶ Ulrich Gäbler: Huldrych Zwingli – Bevezetés életébe és munkásságába, Bp. 2008. 100. p.

⁷ Ezt legbővebben az *Eine Antwort, Valentin Compar gegeben / Egy Valentin Comparnak adott válasz/* című írásában fejti ki 1525. április 27.

⁸ Owen Chadwick: A reformáció, Osiris Kiadó, Bp. 2003. 72. p.

⁹ I. m. 73. p.

¹⁰ Kulifay: i. m.

¹¹ Ulrich Gäbler: i. m. 98-99. p.

¹² Erika Fuchs, Imre Gyenge, Peter Karner, Erwin Liebert, Balázs Németh: Ulrich Zwingli Reformator, Die aktuelle Reihe Nr. 27.Hg. Peter Karner, Evangelische Kirche H. B. in Österreich, 1984. 22. p.

¹³ A cím jelentése: A vacsora cselekménye vagy szokása

¹⁴ Boross Géza: A liturgia vázlata, Kiadja: A Budapesti Református Teológiai Akadémia Gyakorlati Teológiai Tanszéke, Bp. 1984. 69. p.

¹⁵ A zürichi keresztyén egyház rendtartása

vagy 1529-ben keletkezett, és az 1525-ös rendtartáshoz viszonyítva nem közöl lényeges változásokat.¹⁶

L. Fendt két alapvető liturgiáról tud, mindkettőnél évszámot megadva. Zwingli prédikációs istentisztelete /1525/ L. Fendt leírásában:

- „Fürbittegebet” – Imádság a jó hallásért és a kantonok államszövetségéért, Zürichért és a hitet követőkért
- Miatyánk elmondása /”Vatterunser”/
- Igeolvasás
- Prédikáció
- Megemlékezés az elhunytakról, azokról, akik az elmúlt héten távoztak az élők sorából
- Nyilvános bűnvallás
- Egy kis ima a megbocsátásért, amely általában a következőképpen hangzott: „Allmächtiger, ewiger Gott, verzieh uns unsere Sünde und führe uns zum ewigen Leben durch Jesum Christum unsern Herrn. Amen.”¹⁷

Nem énekeltek.

P. Karner is közöl egy liturgiát, amelyet a következő címmel lát el: Istentisztelet az 1. zürichi egyházi rend szerint. Ennek egyszerű leírása a következő:

Imádság a helyes hallásért
Közbenjáró ima a felsőbbiségért és azokért, akiket hitükért üldöznek
Miatyánk
Megemlékezés az elhunytakról imádságban
Nyilvános bűnvallás
Könyörgés bűnbocsánatért.
/Nincs egyházi zene és ének/¹⁸

Pásztor János Zwinglinek a zürichi istentiszteleti rendjét az alábbiak szerint közli:

Közbenjáró ima
Úri ima
Lectio
Predicatio
A halottakról való megemlékezés
Confessio publica generalis
Absolutio¹⁹

---

¹⁶ Ulrich Gäbler: Huldrych Zwingli i. m. 100. p.

¹⁷ „Mindenható, örök Isten, bocsásd meg bűneinket és vezess minket az örök életre a mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen.

¹⁸ E. Fuchs, I. Gyenge, P. Karner, E. Liedert, B. Németh: Ulrich Zwingli Reformator: i. m. 22. p.

¹⁹ Pásztor János: A református keresztyén egyház istentisztelete- Liturgia Debrecen, 1985. 134. p.

1535. „Christenlich Ordnung und bruech der kilchen Zürich” – így idézi régiesen könyvében Fendt a Rendtartás címét. Amikor erről a liturgiáról ír, az alábbi különbségeket sorolja fel:

- a.) A „Fürbittegebet” előtt áll: „*Gnade, Friede und Barmherzigkeit des allmächtigen Gottes sei zu allen Zeiten mit uns armen Sündern. Amen.*”
- b.) Miatyánk – Ave Maria-val, mint az inkarnációra való megemlékezéssel, amely a bűnvallás után még egyszer következik.
- c.) Vasárnaponként a Tízparancsolatot felolvasták, munkanapokon egy imádás hangzott el és az Apostolicum

A Miatyánk a prédikáció után, valamint az Ave Maria, a Credo ezen a helyen, középkori módon szerepelnek. A Tízparancsolat a katolikus istentiszteletbe csak a 15. században a gyónás kedvéért vétetik fel a prédikációs liturgiába.

Pásztor János liturgiáról szóló könyvében szintén említést tesz ezekről a változásokról.²⁰

2. Úrvacsorai istentisztelet

W. Köhler munkájában utal arra, hogy Zwingli sákramentumokkal kapcsolatos szemlélete bonyolult fejlődésen ment keresztül.²¹ Jól illusztrálja ezt a folyamatot Zwinglinek Thomas Wytenbach tanárához írt levele 1523. június 15-én. Ebben különösen feltűnő az a felfogása, hogy az úrvacsorai jegyek abból a célből adattak a hívőknek, hogy a hit gyengeségeit erősítsék.²² A levél további részében arról van szó, hogy minden, amit egy hívő keresztyénnek tudnia kell, hogy létezni tudjon, az isteni lélek belső megvilágosításán alapul. A hívő ember azonban – Zwingli dualisztikus értelmezésében – a test és lélek kozmikus antagonizmusában él, és nem tud a belső megvilágosodás az isteni lélek által érvényesülni. A test burkának leplében az a veszély fenyeget, hogy nehezen tud felszínre törni a Lélek, ezért kell a belső megvilágosodáson keresztül munkálkodó hitet kívülről látható jegyekkel támogatni, hogy így bizonyos és örvendező legyen. Ilyen segédeszközök a kenyér és a bor.²³

A homeopátiából vett példával szemlélteti az úrvacsorai jegyek hatását. A „hasonló a hasonlóval” gyógyítható. Két testi, látható, anyagi substantia, mint a kenyér és a bor a károkat, sérüléseket – melyek éppen az ember testi mivoltából nőttek ki – megszünteti. A különbség a homeopátia és az úrvacsora között Zwinglinél nem a „szer”-ben rejlik, hanem a közvetlenül munkálkodó isteni Lélekben. A külső eszközök csak támogató és másodlagos hatással bírnak: csak jelek, amelyek az embert a belső szellemi, lelki eseményben bizonyossá és örvendezővé teszik. Mindebből magától értetődik, hogy a kenyér és bor elemeinek önmagukban saját hatóerejük nincs. Semmivel nem járulnak hozzá ahhoz, amit a Lélek az ember belsejében teremt. Egy másik hasonlatot alkalmazva: úgy működnek az úrvacsorai jegyek, mint a nagyítóüveg, amely – csak az összetört, testiség leplén át kívülré jutó – a belső, lelki

²⁰ I. m. 134. p.

²¹ W. Köhler: Zwingli und Luther, Ihr Streit über das Abendmahl nach seinen politischen und religiösen Beziehungen, Band I. 1924.

²² Christof Gestrich: Zwingli als Theologe, Glaube und Geist Zürcher Reformator, Zwingli Verlag Zürich, 1967. Studien zur Dogmengeschichte und systematischen Theologie Band 20. 27. p.

²³ I. m. 28. p.

tapasztalatot érthetően, olvashatóan adja vissza. Nem a kegyelmi eszközökön, hanem a belső hittapasztalaton van a hangsúly az úrvacsorában.²⁴

A svájci reformátornak az úri szent vacsorával kapcsolatos felfogásában az „*Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre*”²⁵ ige döntő jelentőséggel bír.

Zwingli éles különbséget tett az anyagi és lelki valóság között, és elutasította azt a gondolatot, hogy a fizikai tárgyak lelki ajándékok hordozói lehetnének. A szentségeket nagy előszeretettel nevezte szimbólumoknak.²⁶ Az Úrnak azokat a szavait, hogy „*Ez az én testem*” ő és Oecolampadius úgy értelmezik, hogy Jézus itt egy magától értetődő metaforát alkalmaz. Jézus azt is mondta: „*En vagyok az ajtó*”, „*En vagyok a szőlőtő*”, de senki sem gondolja komolyan, hogy ezeket a mondatokat szó szerint kellene érteni. „*Ez az én testem*” – kijelentés úgy értelmezhető, hogy „*ez az én testem jele*”. A kenyér és a bor ugyanis ebben a megközelítésben nem a jelenlévő Krisztus hordozói, hanem a hit által jelenlévő Krisztus jelei.²⁷

A szó szerinti értelmezés ellen foglal állást, továbbá Jézusnak arra a kijelentésére hivatkozik, melyben így szólt: „*nem leszek minden nap veletek*”. Ez a mondat Zwingli értelmezésében az úrvacsorára is vonatkozhat. A Jézus mindenütt jelenvalóságát nem lokálisan kell értelmezni.²⁸

Ismeretes, hogy Luther szó szerint értelmezte az Igét: „*Ez az én testem*”. A magyarázat Zwinglinél a fentiekén kívül még arra is kiterjed, hogy hivatkozik a Ján 6, 63-ra / „*a test nem használ semmit!*”. Az a véleménye, hogy a szereztetési igét a hit analógiája szerint kell felfogni.²⁹ Zwingli további érve még a saját álláspontja mellett az, hogy a megváltásunk a kereszten történt meg – a sákramentum nem versenyezhet a kereszttel. Az úrvacsorában a keresztre emlékezünk. *Ott* van a bűnbocsánat alapja.³⁰

Zwingli élete vége felé valamelyest eltávolodott a saját radikálisan szimbolikus felfogásától. Lehetséges, hogy ez az enyhülés azzal függ össze, hogy az úrvacsorával kapcsolatos kijelentéseit 1529-ig a lutheránusokhoz intézte, majd a római katolikusokhoz.³¹

Az istentisztelet középpontjában természetesen az igehirdetés áll, ezt Zwinglinek az úrvacsora korlátozására vonatkozó javaslata tényként jelzi, mely szerint éves szinten négy alkalommal, nevezetesen karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor és „összel” éljenek vele.

Bizonytalan annak pontosítása, hogy az őszi úrvacsora mikor volt esedékes. A Grossmünster védőszentjeinek, Félixnek és Regulának az ünnepére, szeptember 11-ére kell-e gondolnunk, vagy pedig a Mindenszentek napjára, november 1-jére? A

²⁴ I. m. 28. p.

²⁵ 1Kor 11, 24-25.

²⁶ Owen Chadwick: i. m. 74. p.

²⁷ I. m. 74. p.

²⁸ Leopold von Ranke: Deutsche Geschichte im Zeitalter der Reformation, Wien, é. n. 502. p.

²⁹ Gottfried W. Locher: Luther-Zwingli-Kálvin, Theológiai Szemle, 1984/6. 326. p. Ford: Fükő Dezső

³⁰ I. m.

³¹ Ulrich Gäbler: Nyitott kérdések a Zwingli-kutatásban, Theológiai Szemle 1984/6. 330. p. Ford. Fükő Dezső

gyakorlatból azonban úgy tűnik, hogy csak évente három alkalommal osztották ki a szent jegyeket. Zwingli minden más reformátornál jobban korlátozza a *communio* gyakorlatát.³²

1525-ben a következő volt az úrvacsorai istentisztelet menete /L. Fendt/:

- A lelkész a néphez: „*Gebet mit Lob und Bitte. Amen.*”
- Szolgáló vagy olvasó: Az ige, amit olvasok az 1Kor 11, 20-29-ben áll-mondja, majd felolvassa a szereztetési ígéket.
- Mindannyian: Az olvasás után ezt mondják: „*Gott sei gelobt!*”
- Lelkész: Dicsőség Istennek a magasságban!
- Szolgálattévő: „És béke a földön. Az embereknek jó akarat. Amen.”
- Olvasó: Az Úr legyen veletek.
- Felelet: És a te lelkeddel.
- Olvasó: Az evangélium, amely felolvastatik a János evangélium 6, 47-63-ban áll.
- Felelet: Istené a dicsőség.
- Olvasó: Így szól Jézus. Az evangélium felolvasása után megcsókolja az olvasó a könyvet és mondja: Istené legyen a dicséret és a hálaadás. Aki az ő szent szavával el akarja törölni minden bűnünket.
- Nép: Ámen.
- A szolgáló vezetésével elmondják az Apostoli Hitvallást.
- Intés.
- Miatyánk /térdelve/.
- Nép: Ámen.
- Imádság
- Szolgáló olvassa az 1Kor 11, 23-26 verseket.
- A szent jegyek kiosztása a következő módon: a hívek a helyükön maradtak és a kenyeret és bort úgy vitték oda nekik.
- A zsoltárok 113, 1 - 9 mint hálaadás.
- Intés
- Áldás. „Köszönetet mondunk neked, Urunk minden ajándékodért és jótéteményedért, aki élsz és uralkodsz, Isten, örökké!”
- Nép: Ámen.
- Menjetek békével.

1535

A fenti, korábbi liturgiához viszonyítva néhány módosítás történt. Az úrvacsorai istentisztelet úgy kezdődik, hogy:

- a lelkész mondja: Az Isten nevében, az Atyának és a Fiúnak és a Szentléleknek nevében.
- Diakónus: Ámen.
- Lelkész: Imádkozzunk.
- A 113. zsoltár helyett a hálaadás a 145, 1; 103, 1kk; és a 145, 21 verseinek konglomerációja használatos.

---

³² Leonard Fendt: i. m. 31. p.

- A záró intés más bevezetést kap.
„A miséhez hasonló ünnep ez. Miserendről beszélhetünk, ill. egy miserendből összeállított úrvacsorai ábítatról”³³ - állapítja meg L. Fendt.

P. Karner zürichi úrvacsorarendje:

Imádság
Igeolvasás: 1Kor 11, 21-29
Dicsőítés (Glória) és „Isten báránya” felváltva
Igeolvasás: Jn 6, 47-63 (a könyvet megcsókolva)
Apostoli Hitvallás váltakozva
Intés
Miatyánk (térdelve)
Imádság
Szereztetési ige: (1Kor 11 szerint)
Kommunió
Zsoltárok 112 váltakozva
„Menjetek el békével!”

Az úrvacsora értelmét Zwinglinél a következőképpen foglalja össze:

1. Köszönetmondás („Eucharistie”) Isten üdvözítő tettéért Krisztusban.
2. Emlékvacsora ennek az egyszeri történésnek a megjelenítéséhez.
3. Közösség Krisztussal és a testvérekkel.
4. Elkötelezettség jele a Krisztus értelmében folytatott élethez.
5. Ismertető jegye a keresztyén gyülekezetnek.³⁴

Pásztor János megjegyzi, hogy bár Zwinglinél a Jn 6 nem vonatkozik az úrvacsorára – Kálvin úrvacsora tana erre épül –, mégis helyet kap a zürichi úrvacsorai istentiszteleten.³⁵ Az általa közölt úrvacsorai rend az alábbi:

Introitus
Kyrie
Gloria
Kollekta
Epistola
Gradual
Evangelium
Credo /Nicea-Constantinopolinum/
Prefatio
Sanctus
Kanon
Úri ima
Agnus Dei
Bevezető szavak
Szereztetési ige

---

³³ Leonhard Fendt: i. m. 32. p.

³⁴ E. Fuchs, I. Gyenge, P. Karner, E. Liebert, B. Németh: i. m. 24. p.

³⁵ Pásztor János: 1985. i. m. 133. p.

Communio /lelkész a végén/
 Hálaadás
 Nunc dimittis /Lk 2, 29-31/
 Benedictio

Zwingli felfogása szerint az úrvacsora anamnesis és eucharistia.³⁶

A „megjelenítés” azonban valami más, mint visszagondolás a távoli múltba.

Különösen fontosak a német svájci reformátor számára az „eucharisztia” /ahogyan szívesen nevezte az úrvacsorát/ etikai konzekvenciái. Nem rekedhet meg a gyülekezet egy 1500 vagy 2000 évvel ezelőtti eseménynél, amely a Golgotán történt, hanem maga a megfeszített lép a hívőnek a jelenébe a megemlékezés eseményén keresztül.

A hívő gyülekezetnek úgy kell járnia, hogy keresztyén életvitelre kötelezi el magát.³⁷

Zwingli úrvacsorai gyakorlatában még erőteljesen jelen voltak a hálaadási elemek, amelyek később egyre jobban háttérbe szorultak.³⁸

3. Keresztelési rítus

„Mindkét sákramentum Jézust és az ő feltámadását jelenti ki s ezek áldásait közvetíti: az átmenetet a halálból az életbe, a régi emberségből az újba.³⁹ S mindkét sákramentum az egyház szerves test természetével kapcsolatos.”⁴⁰

A nyugati keresztelési gyakorlat a római keresztelési rendből nőtt ki. Ennek végső, rögzített formája csak jóval később, a reformáció idejéből való: 1615-ben rögzítettek és véglegesítették. A keresztelési rend az ősegyházi katechumen keresztségből eredeztethető, és a felnőtt keresztség előkészítésének fázisait is magában foglalta. Ezeket az elemeket később is megtartotta a gyermekkeresztelés rendje.⁴¹

A keresztelésre is vonatkozik, hogy a svájci reformátor minden olyat féltett, ami a római egyház gyakorlatához kötődött. Elsősorban azokra a rítusokra vonatkozik ez, amelyeket a régi egyház a korai keresztyénség felnőtt keresztségi gyakorlatából őrzött meg. Zwingli a gyermekkeresztséghez akarta igazítani a szertartás formáját és rendjét. A keresztelési kérdéseket ezért közvetlenül a keresztszülőkhöz intézte. Egyetlen szimbólumot hagyott meg: a fehér ingbe öltöztetést.⁴²

Leo Jud keresztelési rítusából rendezte Zwingli a saját keresztelési liturgiáját. Leo Jud 1523-ból származó keresztelési könyvecskéje új rendtartást tartalmazott.⁴³ Ezt Zwingli tovább csiszolta 1525. május 27-i dátummal megjelent munkájában, mely a

³⁶ I. m. 133-134. p.

³⁷ E. Fuchs, I. Gyenge, P. Karner, E. Liebert, B. Németh: i. m. 23. p.

³⁸ Hafenscher Károly: Liturgia - A keresztyén istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben, Luther Kiadó, Bp. 2010. 257. p.

³⁹ Ef 4, 4-6.

⁴⁰ Dr. James I. McCord: i. m. 27-28. p.

⁴¹ Hafenscher Károly: i. m. 448. p.

⁴² I. m. 451. p.

⁴³ Leonhard Fendt: i. m. 33. p.

„*Von der Taufe, von der Wiedertaufe, und von der Kindertaufe*”⁴⁴ címet viseli. Ebben világossá válik a zürichi reformátornak a sákramentumokkal kapcsolatos teológiai fel fogása. A könyv már tükrözi egyrészt a szerzőjének katolikusellenes, másrészt pedig anabaptista-ellenes orientációját.⁴⁵

Zwingli keresztelés rendje több verzióban is fennmaradt.

A keresztelés menete Fendtnél:

- A lelkész: Isten nevében. Ámen. „*A mi segítségünk az Úr erejében van, aki a mennyet és a földet teremtette.*”
- A lelkész megkérdezi a keresztszülőket: Akarják-e, hogy a gyermeket megkereszteljék a mi Urunk Jézus Krisztus keresztségében?
- A keresztszülők „igen” válasza
- A lelkész megkéri őket, hogy nevezzék meg a gyermeket.
- A keresztszülők megnevezik: N.
- A lelkész a következőket mondja: „*So sollen wir alle miteinander Gott also bitten.*”
- Özönvízimádság⁴⁶
- Salutatio
- A lelkész: „Ami ezután következik, az a Mk 10-ben áll megírva.”
- Keresztszülők: „*Ehr sei dem Herren Gott.*”
- A lelkész: Evangélium záradékkal. Istené a dicsőség, aki minden bűnünket meg akarja bocsátani.
- A lelkész veszi a gyermeket és kérdezi: Akarjátok, hogy a gyermeket megkereszteljük?
- A keresztszülők válasza: Igen.
- A lelkész újra megkérdezi a gyermek nevét.
- A keresztszülők válasza.
- A lelkész: „N. keresztellek téged az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.”
- „*Zu dem Wösterhemd*”⁴⁷ – a keresztelési ingre vonatkoztatott szavakat intéz a lelkész a következőképpen:

„*Az Isten adja meg neked, hogy mit most fehér rubába öltöztettek, az utolsó napon tiszta lelkiismerettel állhass előtte. Ámen. Az Úr legyen veletek. Menjétek békével!*”

Zwingli az új felépítés módját alkotta régi és új anyaggal. A kétszeres „*Nevezétek meg a gyereket*” – visszaemlékezés.

⁴⁴ A kereszteleőről, az újrakereszteleőről és a gyermekkereszteleőről.

⁴⁵ Ulrich Gäbler: Huldreich Zwingli i. m. 100. p.

⁴⁶ Luther Kereszteleési könyvecskéjében /Taufbuchlein/ is szerepel az „Özönvíz-imádság” (1Pét 3, 20-21) „... akik egykor engedeltenek voltak, amikor az Isten türelmesen várakozott a Nőé napjaiban a bárka készítésekor. Ebben kevés, szám szerint nyolc lélek menekült meg a vízen át. Most pedig titeket is megment ennek képmása, a keresztség, amely nem a test szennyének lemosása, hanem könyörgés Istenhez jó lelkiismeretért a feltámadt Jézus Krisztus által, aki miután felment a mennybe, az Isten jobbán van, és alávetett nekik az angyalok, hatalmaságok és erők.”

⁴⁷ Felöltöztetés rítus. A „Wösterhemd” régies kifejezés, a kereszteleéskor használt ingre utal.

- a.) A névre vonatkozó bevezető kérdés hangzott el először. Ennek gyökere: Ordo Romanus XI. felvétel a katechumenek közé.
- b.) A második kérdés megerősítésének eredete: A 14. század óta a szülők által történt névadás a keresztelési aktusnál magánál.

Ezek a reminiszenciák kerülő úton jöttek a reformátorokhoz, mert a középkori rituálék városok szerint különbözőek voltak.

A legújabbnak számító magyar nyelvű liturgikai munkában közölt leírás alig tér el a fenti rendtől.

- Kezdes/bevezetés.
- A keresztszülők megkérdezése: akarják-e a gyermek megkeresztelését?
- A keresztszülők kijelentik a gyermek nevét.
- Nagy könyörgő imádság (részben az özönvíz-imádság, de erősen átdolgozva a lutheri verzióhoz képest; a bővebb verzió ide építi be a Miatyánkot, a hitvallást, a keresztszülőknek szóló intést).
- Evangéliumolvasás (Mk 10, 13-16).
- (Ezután a keresztelő kezébe veszi a gyermeket.)
- Újabb kérdés a keresztszülőkhöz (akaratuk megerősítésére).
- A gyermek nevének újbóli kijelentése (keresztszülők).
- Vízírás (valószínűleg alámerítés).
- Felöltöztetés rítus (a fehér ingbe)
- Elbocsátás.⁴⁸

Záró gondolatok

A középkorban gyakorolt liturgiák az Istent dicsőítő gyülekezetben formálódtak, tisztultak, és további átalakuláson mentek át. Zwingli liturgiájából már hiányoztak olyan elemek, amelyek Luthernél még megvoltak, mint pl. a kis ördögűzés és a nagy ördögűzés. További árnyalatot képeztek a felső-német liturgiai formák. Kálvinnál már elmarad a szimbolikus fehér ruhába öltöztetés mint szimbolikus cselekedet. Az ő keresztelési liturgiájában már a bibliai alapokon álló, első renden a keresztszülőt megszólító igehirdetés áll. Az Ave Maria is kiesik a református gyakorlatból a későbbiek során, mint az inkarnációra utalás.

A fentiek alapján látható, hogy a liturgiából hiányzik az **ének**. Az istentiszteleti éneklés tekintetében a reformátusság életében fontos esemény volt a későbbiek során a Dordrechi Zsinat, amely a 69. pontjában leszögezi az énekek „kánonját: *„A templomban egyedül Dávid 150 zsoltárát, a Tízparancsolatot, a Miatyánkot, a 12 hittételt és Mária, Zakariás, Simeon dicsőítő énekeit énekeljék. Minden más éneket a templomból űzzenek ki, ha egyeseket már bevezettek, szüntessék meg ezeket.”*⁴⁹

⁴⁸ Hafenscher Károly: i. m. 451. p.

⁴⁹Bieritz, Karl-Heinrich: Liturgik, Göttingen, 2004. 148. p.

ABSTRACT

LITURGIE ZWINGLIS

Die „Liturgiereform“ Zwinglis war noch radikaler als die Veränderung der Innenraumgestaltung. Diese Ordnung war keine völlige Neuschöpfung, denn sie ging vom mittelalterlichen sogenannten Prädikantengottesdienst aus. Wichtige Elemente bleiben: Fürbittegebet, Vaterunser, Credo, Ave Maria. Die Besonderheit des Taufgottesdienstes sind: die Wörter „Zu dem Wösterhemd“ und das Sintflutgebet. Die Eltern sollen das Kind zweimal benennen. Die Schlüsselsatz für Zwinglis Abendmahlverständnis ist das „Tut dies zu meinem Gedächtnis“ der Einsetzungsworte. Die äusseren Mittel sind Zeichen, die den Menschen des inneren Geistesgeschehens gewiss und froh machen. Besonders auffällig ist der Gedanke, die Abendmahlsspeise sei zu dem Zweck gegeben worden, dass sie die Schwachheit des Glaubens stärke. Wichtig sind Zwingli die ethischen Konsequenzen der „Eucharistie“, wie er das Abendmahl sehr gerne genannt hat. /Keine Kirchenmusik und Gesang/

